Οι κοινωνικές τάξεις και τα σύμβολά τους

Η βυζαντινή τέχνη διέθετε τα αισθητικά και υλικά μέσα για να εκφράσει την αυτοκρατορική δύναμη με εικόνες ιερατικής μεγαλοπρέπειας, με εντυπωσιακά διάσημα εξουσίας και με σκηνικά που προκαλούσαν δέος.

Η μορφή του αυτοκράτορα προβαλλόταν όχι μόνο στη γλυπτική, αλλά και σε άλλα είδη της μνημειακής τέχνης, και διαδιδόταν με την αποτύπωσή της στα νομίσματα, στα αναμνηστικά μετάλλια, στους επετειακούς δίσκους, στα ελεφάντινα πλακίδια, στα αυτοκρατορικά σταθμία (βάρη), στις σφραγίδες ελέγχου του αργύρου και στα μολυβδόβουλλα. Πολύτιμα υλικά, όπως μετάξι, μάρμαρα και ψηφιδωτά προσέδιδαν πρόσθετη αίγλη στην υψηλή αρχιτεκτονική. Τα βυζαντινά αυτοκρατορικά διάσημα προορίζονταν για την αποκλειστικά χρήση του αυτοκράτορα, ωστόσο σε ειδικές περιπτώσεις απονέμονταν και σε βαρβάρους συμμάχους. Απόδειξη της αποτελεσματικότητάς τους είναι το γεγονός ότι οι βάρβαροι ηγεμόνες τα αντέγραψαν.

Τα αυτοκρατορικά διάσημα περιγράφονται στις γραπτές πηγές και εικονίζονται σε πορτρέτα. Ο Κόριππος περιγράφει πως κατά την ενθρόνιση του Ιουστίνου Β' (565 μ.Χ.), οι αυτοκρατορικοί αξιωματούχοι μετέφεραν τα αυτοκρατορικά ενδύματα, τη διάστικτη με πετράδια ζώνης, το στέμμα και την πόρπη. Τόσο μεγάλη σημασία είχαν τα αυτοκρατορικά

είδη καλλωπισμού, ώστε ο Ιουστινιανός έθεσε ξανά σε ισχύ έναν παλαιότερο νόμο, σύμφωνα με τον οποίο "Κανένας άλλος (εκτός από τον αυτοκράτορα) δεν επιτρέπεται να κοσμεί στο εξής τα χαλινάρια και τη σέλα του αλόγου του ή τις ζώνες του με μαργαριτάρια, σμαράγδια ή υακίνθους". Το πρόστιμο παράβασης του νόμου ήταν 100 λίβρες χρυσού ή ακόμη και η θανατική ποινή. Παρόμοιοι νόμοι ίσχυαν και για το πορφυρό μετάξι. Η αυτοκρατορική πόρπη, την οποία ο Προκόπιος περιγράφει ως μία στρογγυλή καρφίτσα με τρία κρεμαστά πετράδια, εικονίζεται σε πορτρέτα του Θεοδοσίου Α' και Ιουστινιανού. Η απόφαση του Ιουστινιανού να απονείμει σε ξένους ηγεμόνες αυτή την πόρπη, καθώς επίσης να εκχωρήσει σε κάποιους εξ αυτών το δικαίωμα να φορούν κόκκινες μπότες, όπως στους πέντε Αρμένιους σατράπες, θεωρήθηκε παραχώρηση με ιδιαίτερη σημασία. Σε μεταγενέστερες εποχές, οι αυτοκράτορες έστελναν στέμματα "ως σύμβολα επικυριαρχίας" στους Χαζάρους, στους Ούγγαρους, στους Ρώσσους και σε άλλος βαρβάρους βασιλείς.

Στα ιδιάζουσας σημασίας έγγραφα ο αυτοκράτορας χρησιμοποιούσε μια χρυσή βούλλα, από την οποία πήρε το όνομά του και το έγγραφο στο οποίο επισυναπτόταν (χρυσόβουλλο). Το μέγεθος της χρυσής βούλλας με την εικόνα του αυτοκράτορα, που αποστελλόταν σε ξένους ηγεμόνες, ήταν ανάλογο της σπουδαιότητας του παραλήπτη. Στα μέσα του 10ου αι. η πιο βαριά βούλλα των τεσσάρων σολίδων (βάρος που ισοδυναμούσε με 4 χρυσά νομίσματα), προοριζόταν για τον χαλίφη της Βαγδάτης και τον σουλτάνο της Αιγύπτου, ενώ η πιο ελαφριά του ενός σόλιδου, για τον πάπα της Ρώμης. Χρυσόβουλλα τα οποία περιλαμβάνουν εκχωρήσεις ακίνητης περιουσίας και προνόμια διατηρούνται ακόμη στα μοναστικά αρχεία του ʼγιου Όρους, της Πάτμου και αλλού. Αυτά φέρουν συνήθως την υπογραφή του αυτοκράτορα με κόκκινο μελάνι.

